

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.054
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору історичних наук, професору,
декану факультету туризму
Великочому Володимирі Степановичу
(76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)**

**Відгук
офіційного опонента
доктора історичних наук, професора,
професора кафедри етнології та краєзнавства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Конта Ростислава Михайловича
на дисертаційну роботу Тугая Миколи Івановича
«Етнографічна діяльність Михайла Зубрицького в контексті
регіональних народознавчих студій Наукового товариства імені
Шевченка», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 032 Історія та археологія**

Актуальність теми дослідження. Створене у 1892 р. Наукове товариство імені Шевченка – науково-культурна громадська організація, науковий центр на чолі з Михайлом Грушевським, головний осередок розвитку української науки, згуртування фахівців різних галузей знань, письменників, відомих громадсько-політичних діячів. Дослідження народознавчої діяльності членів Товариства дозволяє з'ясувати складний процес організації наукових пошуків, видавничої справи, особливості

теоретичних основ досліджень, міжособистісної комунікації в НТШ. Окремою сторінкою історії НТШ є діяльність членів цієї інституції. У сучасній українській історіографії чимало публікацій присвячено здобуткам в НТШ таких знакових особистостей як М. Грушевський, І. Франко, В. Гнатюк, Ф. Вовк тощо.

Актуальність дисертаційного дослідження Тугая Миколи Івановича «Етнографічна діяльність Михайла Зубрицького в контексті регіональних народознавчих студій Наукового товариства імені Шевченка» зумовлена відсутністю в українській історичній та етнологічній науці оригінальної ґрунтовної праці, в якій детально вивчено та проаналізовано етнографічну діяльність Михайла Зубрицького – греко-католицького священника, дійсного члена НТШ, етнографа, фольклориста.

Не викликає заперечення твердження автора, що Михайло Зубрицький був одним із найвідоміших дослідників духовної та матеріальної культури бойківської етнографічної групи. Його напрацювання й донині використовуються як джерельна база в етнологічних карпатознавчих студіях (с. 16).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі етнології та археології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, в рамках загальної наукової теми кафедри «Історико-культурні та етносоціальні процеси на Прикарпатті (номер державної реєстрації – 0109U000838).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертант чітко сформулював мету дослідження, що полягає у комплексному аналізі етнографічної діяльності Михайла Зубрицького. Для досягнення поставленої мети визначені такі завдання: проаналізувати методологічну базу дослідження, джерелознавче забезпечення та стан історіографічного вивчення тематики; простежити

фактори, які вплинули на формування та становлення особистості Михайла Зубрицького, його ідей та поглядів; дослідити напрями душпастирської та громадсько-політичної діяльності етнографа; висвітлити його роботу в науково-дослідницькій сфері в регіональних народознавчих студій НТШ; охарактеризувати наукову спадщину народознавця в контексті дослідження духовної культури бойків; з'ясувати особливості дослідження матеріальної культури бойківської етнографічної групи.

Структура дисертаційної роботи детально розроблена, дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 275 сторінок, обсяг основного тексту становить 216 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано об'єкт та предмет дослідження, визначено мету й завдання, хронологічні й територіальні межі, наукову новизну, теоретико-методологічні засади, практичне значення, подано інформацію про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг роботи.

У першому розділі дисертант проаналізував теоретичні основи дослідження, джерельну базу та стан історіографічного вивчення етнографічної діяльності М. Зубрицького у контексті регіональних народознавчих студій НТШ. У підрозділі 1.1. (с. 21–26) автор обґрунтував методологію дослідження, комплекс методичних підходів, принципів та методів наукового аналізу. Автором використано історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний методи, а також методи етнологічних досліджень – компонентного (системного) аналізу, реконструктивного (методу пережитку) та контент-аналізу. Поєднання цих методів і принципів дає основу для об'єктивного дослідження та вивчення етнографічної діяльності Михайла Зубрицького.

У підрозділі 1.2. (с. 27–38) М. Тугай проаналізував джерельну базу, яку поділено на три групи: 1) неопубліковані архівні матеріали; 2) опубліковані документи та матеріали; 3) періодична преса. Джерела вивчення етнографічної діяльності М. Зубрицького є репрезентативними. Опрацьована джерельна база є достовірною та достатньою.

Для історичної реконструкції етнографічної діяльності М. Зубрицького використані матеріали таких архівів та музеїв як Центральний державний історичний архів України (м. Львів), Центральний державний історичний архів України (м. Київ), Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського НАН України, Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України, Архів актів нових, Етнографічний музей у Відні.

У підрозділі 1.3 (с. 38–50) автор з'ясував стан розробки історіографії проблеми, стверджуючи, що «тема дисертаційного дослідження мала часткове висвітлення у науковій літературі із міжвоєнного часу до наших днів, однак опубліковані наукові статті, розвідки та монографії не розкривають зміст досліджуваної теми повністю, а тільки в окремих аспектах та напрямках» (с. 50).

У другому розділі «Життєвий шлях о. Михайла Зубрицького» (с. 51–102) дисертант розглянув особливості життя М. Зубрицького, різні аспекти його діяльності. Підрозділ 2.1. (с. 51–57) розкриває становлення особистості М. Зубрицького. М. І. Тугай визначив чинники, які мали вирішальний вплив на його формування як особистості (сім'я, навчання, знайомство з І. Франком). Автором виокремлено етапи життя та діяльності М. Зубрицького: 1) 1856 р. – початок 1880-х рр. – становлення та формування особистості панотця; 2) 1880-ті рр. – 1910-ті рр. – душпастирська та етнографічна діяльність у с. Мшанець Старосамбірського повіту; 3) 1896 р. – 1910-ті рр. – робота в Науковому товаристві імені Шевченка у Львові; 4) 1880-ті р. – 1910-ті рр. – участь у

просвітницькому, культурно-освітньому та політичному житті Галичини; 5) 1914–1916 рр. – життя та діяльність у період Першої світової війни та під час перебування у Словенії; 6) 1918–1919 рр. – діяльність у період становлення ЗУНР.

У підрозділах 2.2. і 2.3. проаналізовано громадсько-політичну, душпастирську та науково-дослідницьку діяльність М. Зубрицького (с. 58–102). М. І. Тугай слушно зауважує, що Михайло Зубрицький – найвідоміших громадських діячів у галицькому селі кінця ХІХ – початку ХХ ст., говорить про його багатовекторну громадську роботу, яка базувалась на активній громадській позиції та авторитеті, які дозволяли здійснювати відповідні заходи для поліпшення суспільного життя селян (с. 58).

Важливим напрямом реалізації зацікавлення М. Зубрицьким історією, етнографією регіону стала його діяльність в НТШ, зокрема, як дійсного члена НТШ, що стимулювало його наукову діяльність, дало змогу апробації його напрацювань на сторінках видань цієї інституції.

М. І. Тугай визначає науково-дослідницьку роботу М. Зубрицького кількома напрямками: діяльність в НТШ у Львові, історичні дослідження, археографічна діяльність, збір фольклорного матеріалу, а також участь у зборі етнографічного матеріалу для музейних колекцій (с. 213). Цікавими є факти співпраці М. Зубрицького з НТШ, наприклад, щодо безпосередньої участі у здійсненні етнографічної експедиції на Бойківщину у 1904 р., допомозі у зборі польового матеріалу.

Аналітикою вирізняється третій розділ дисертації «Духовна культура західних бойків у науковій спадщині о. Михайла Зубрицького» (с. 103–158), підрозділи якого характеризують світоглядні уявлення та вірування, календарну та родинну обрядовість бойків. Аналіз світогляду бойків базувався на уявленнях про потойбічний світ, розумінні понять рай/пекло, трактуванні прислів'їв та інших фольклорних матеріалів.

Четвертий розділ дисертації «Специфіка дослідження матеріальної культури Західної Бойківщини» (с. 159–209) відображає особливості дослідження М. Зубрицьким матеріальної культури бойків: народного одягу, традиційної їжі, житлово-господарського будівництва, структуру господарства.

Висновки (с. 210–216) дисертації є логічними, змістовними, відповідають поставленим завданням. Докладне опрацювання тексту дисертаційного дослідження переконує у тому, що М. І. Тугай провів значну пошукову й аналітичну роботу, узагальнив великий масив інформації.

Додатки значно підсилюють дисертацію.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше комплексно проаналізовано етнографічну спадщину Михайла Зубрицького та його внесок у розвиток етнографічного музейництва; введено до наукового обігу нові й маловідомі джерела, що розкривають окремі сфери діяльності народознавця; розроблено періодизацію життєвого шляху, наукової та громадсько-політичної діяльності етнографа; удосконалено відомості про діяльність ученого-аматора в Науковому товаристві імені Шевченка у Львові; новий рівень розвитку отримали матеріали, які відображають формування та становлення особистості дослідника; вивчення громадсько-політичної та душпастирської діяльності М. Зубрицького.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у використанні наукового дослідження в різних сферах діяльності, зокрема у науково-дослідній при написанні наукових праць про розвиток української етнографії кінця XIX – початку XX ст., про діяльність видатних українських етнографів; у навчальній для підготовки навчально-методичних посібників та підручників із спеціальних курсів з карпатознавства та історії української етнології; у виховній роботі з метою виховання у молоді патріотизму в сучасних глобалізаційних умовах.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, підтверджується 14 публікаціями, з них чотири статті у наукових фахових виданнях України, одна – у закордонному виданні; 9 тез та публікацій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації здобувача.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації свідчить про дотримання автором вимог академічної доброчесності. Ознак фальсифікації або інших порушень, які могли б поставити під сумнів незалежність дослідження дисертанта, не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи слід висловити певні зауваження та рекомендації:

1. Висвітлюючи наукову діяльність М. Зубрицького, М. І. Тугаю варто було більше уваги зосередити на співпраці мшанецького священника з НТШ, консультаціях, публікації творів.
2. У назві другому розділу варто було відобразити не тільки життєві віхи, але вказати на аспекти діяльності М. Зубрицького, які проаналізовані у цьому розділі дисертації.
3. З тексту дослідження не зрозуміло ставлення місцевого населення до активної діяльності та позиції їхнього душпастиря, який сприяв поширенню освіченості, фінансової грамотності, підприємливості селян, популяризував національну культуру, сприяв збереженню матеріальної спадщини бойків.
4. До практичного виміру результатів дослідження варто додати меморіалізацію та вшанування діяльності М. Зубрицького у різних формах та просторах (музеї, екскурсії тощо).

5. Цікаво було б дізнатися подальшу долю музейних експонатів з Бойківщини у Відні, Базелі, їхнє сучасне використання, оцифрування?
6. Варто більш проблемно розкрити відносини М. Зубрицького з іншими членами НТШ, зокрема з І. Франком, М. Грушевським, В. Гнатюком.

Зазначені зауваження, пропозиції і побажання мають в основному рекомендаційний характер і не впливають на високий фаховий рівень здійсненого дисертаційного дослідження.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки. Загалом дисертаційна робота М. І. Тугая «Етнографічна діяльність Михайла Зубрицького в контексті регіональних народознавчих студій Наукового товариства імені Шевченка» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21 березня 2022 р. № 341), а її автор – Тугай Микола Іванович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор

професор кафедри етнології та краєзнавства

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Р. М. Конта